

16 JUN 2015

RIKSADVOKATEN

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep.
0030 OSLO

DERES REF.:
14/6745 ES LLE/bj

VÅR REF.:
2014/01964-005 GKL009
333

DATO:
11.06.2015

HØRING – TILREGNELIGHETSUTVALGETS UTREDNING NOU 2014:10 SKYLDEVNE, SAKKYNDIGHET OG SAMFUNNSVERN

Det vises til brev 25. november 2014 med oversendelse av NOU 2014:10 på høring. Vi beklager at riksadvokatens hørings svar er forsinket.

Riksadvokatembetet var representert i utvalget, ved assisterende riksadvokat Knut Erik Sæther, og riksadvokatens syn på flere av de problemstillingene utvalget drøfter gjenspeiles i utredningen. På denne bakgrunn har en naturlig nok valgt å begrense høringsuttalelsen til enkelte spørsmål, til tross for at høringen gjelder et meget sentralt område ved påtalemyndighetens arbeid. Utredningen fremstår som gjennomarbeidet og synes godt forankret i sentrale prinsipper på strafferettens område.

Utilregnelighetsregelen – hvilke psykiske tilstander bør innebære at en ikke er strafferettslig ansvarlig?

Utvalget foreslår å videreføre det medisinske prinsipp og at det er de ”psykotiske” som skal anses utilregnelige. I tillegg er det foreslått en liten utvidelse ved at også noen tilstander som må likestilles med ”psykotisk” skal omfattes.

Riksadvokaten mener utvalget gir en overbevisende begrunnelse for hvorfor det medisinske prinsipp bør videreføres, og at det avgjørende bør være om vedkommende var ”psykotisk” på handlingstiden (se nedenfor om tilstander som kan likestilles). En er videre enig med utvalget i at lovteksten bør utformes slik at det klarere enn i dag fremgår at det ikke er tilstrekkelig med en psykose-diagnose, men at denne må ha vært ”aktiv” på gjerningstidspunktet i form at et visst symptomtrykk. Vi er imidlertid usikre på om den foreslåtte lovteksten, der symptomtrykket er indirekte angitt gjennom en beskrivelse av hva som skal til for at en tilstand må ”likestilles med å være psykotisk”, er tydelig nok og treffende. Det er psykose-tilstander som er det absolutte hovednedslagsfeltet for bestemmelsen (ikke de likestilte tilstandene), og det bør etter vårt syn vurderes om det er mer pedagogisk å knytte beskrivelsen av symptomtrykk direkte til psykose-begrepet.

Riksadvokaten er for øvrig positiv til at skillet mellom medisinske og rettslige vurderinger fremgår av lovteksten ved at det understrekes at det er *retten* som skal vurdere om symptomtrykket er tilstrekkelig til at vedkommende skal anses utilregnelig. Dette er i og for seg videreføring av gjeldende rett, men i praksis er det slik at de sakkyndige som regel blir bedt om å uttale seg om hvorvidt siktede var psykotisk og dermed utilregnelig etter straffeloven § 44, og det skal mye til for at domstolen fraviker de sakkyndiges konklusjon (dersom disse er enige). En justering av denne praksis vil utvilsomt medføre visse utfordringer. I denne sammenheng understrekes også at utvalgets forslag knyttet til standardiserte mandater støttes, herunder forskriftsfesting av minstekrav for mandater generelt (ikke bare på rettspsykiatriens område).

Når det gjelder utvidelsen av hvilke tilstander som skal innebære strafferettslig utilregnelighet, bør det – som påtalemyndighetens representanter foreslår (side 141) – vurderes å presisere i lovteksten at det bare er tilstander som ”åpenbart” må likestilles med å være psykotisk som skal innebære utilregnelighet.

Beviskravet

Utvalget drøfter om beviskravet for tilregnelighet bør være lavere enn det som gjelder for andre straffbarhetsvilkår, nærmere bestemt om det bør være tilstrekkelig med sannsynlighetsovervekt for tilregnelighet. Konklusjonen er at det alminnelige krav til bevisenes styrke bør gjelde også førstnevnte, slik at rimelig tvil må komme tiltalte til gode også ved spørsmålet om tilregnelighet. (Vi går ikke inn på diskusjonen om det – generelt, i noen tilfeller eller for noen siktede – må anses gunstigere å bli kjent tilregnelig enn det motsatte. Det kan åpenbart ikke være slik at det må vurderes fra sak til sak hva som er gunstigst for den enkelte siktede. Systemet må dermed etter riksadvokatens mening være at i valget mellom å anses tilregnelig og utilregnelig, må sistnevnte pr. definisjon anses gunstigst.)

Spørsmålet er vanskelig og løsningen kan i visse tilfeller åpenbart være av avgjørende betydning for om straff kan anvendes. Erfaringene fra Breiviksaken viser at tilregnelighetsspørsmålet kan avstedkomme atskillig diskusjon. Vi forstår utvalget slik at det anbefales å ikke videreføre den nyansen som pr. i dag ligger i at det skal litt mer til for å konstatere ”rimelig tvil” ved vurderingen av tilregnelighet enn for øvrige straffbarhetsvilkår (utredningen s. 179-180). Etter riksadvokatens vurdering er det i dag usikkert hva som ligger i denne nyansen og, ikke minst, dens praktiske betydning i det store antall saker. Riksadvokaten har ikke tungtveiende motforestillinger mot at dagens system justeres, men spørsmålet er som nevnt krevende.

Det tillegges at utvalgets argumentasjon virker overbevisende i den forstand at det ikke bør være aktuelt å senke beviskravet til ren sannsynlighetsovervekt.

Dom på opphold i lukket institusjon og minstetid i slik institusjon

Riksadvokaten er enig i forslaget om at domstolen skal kunne bestemme at det tvungne psykiske helsevernet skal gjennomføres i lukket institusjon (forslaget til straffeloven 1902 § 39 tredje ledd og straffeloven 2005 § 62 tredje ledd).

Riksadvokaten støtter videre utvalgets mindretall i at domstolen også bør gis mulighet til – i nærmere angitte tilfeller – å fastsette en minstetid for opphold i lukket institusjon. Muligheten skal kunne brukes når retten mener at det ikke er realistiske usikter til at det tvungne psykiske helsevernet skal kunne opphøre i perioden eller at reaksjonen skal kunne

gjennomføres med mindre inngripende tiltak. En ny prøving før den aktuelle perioden er over vil dermed være formålsløs, og tvert i mot kunne virke forstyrrende på en behandling. Vi ser ikke bort fra at det i noen tilfeller kunne være aktuelt å ilegge en lengre minstetid enn de tre årene som er foreslått, og som er i tråd med den maksimale tiden en reaksjon kan bli stående uten ny prøving, jf. straffeloven 1902 § 39 b fjerde ledd og tilsvarende bestemmelse i 2005-loven.

Tor-Aksel Busch

Guri Lenth
førstestatsadvokat